

Tomáš Halík

filozof religije

*Zrela vjera nije
“čvrsto uvjerenje”
nego umijeće “živjeti
s tajnom” i izdržati
mnoga pitanja na
koja sada nemamo
odgovora i na koja
ćemo dobiti potpuni
odgovor tek u vječnosti*

Dalekima blizu

Razgovarao: Jozo DŽAMBO

Nedavna smrt pisca, političara i humanista Václava Havela skrenula je pažnju i podsjetila ponovo na Češku, a posebno na njezinu povijest u kojoj se u proteklome stoljeću ističu sljedeći datumi: 1918. stvaranje države (kao Čehoslovačke) nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije; 1938. njemačka okupacija; 1948. preuzimanje vlasti od strane komunisti; 1968. tzv. “Praško proljeće” kao pokušaj liberalizacije dru-

stva, pokret koji je ugušen intervencijom Sovjetskog Saveza i članica Varšavskog pakta; 1989. “baršunasta revolucija” koja je stvorila prijelaz od realnog socijalizma prema demokraciji, te konačno 1993. mirno razdruživanje države na Češku i Slovačku republiku.

Godine 2001. Češka je brojila 10,2 milijuna stanovnika, od kojih se oko 2,7 milijuna deklariralo kao katolici; broj prakticirajućih katolika znatno je manji. Češka danas slovi kao “najateističkija” zemlja u Europi. Ovakvom pečatu pridonijeli su specifična češka povijest, a zatim

i komunistički sustav koji je u ovoj zemlji bio izrazito rigorozan.

O položaju Crkve i vjerskoj situaciji u ovoj srednjoeuropskoj zemlji, koja je u prošlosti imala veliku važnost za naš kao i za čitav južnoslavenski prostor, razgovarali smo s Tomášom Halíkom, čovjekom koji svojom biografijom, djelovanjem i intelektualnim angažmanom suvereno prelazi granice ne samo svoje zemlje.

Tomáš Halík rodio se u Pragu 1948. godine. Studirao je sociologiju, filozofiju i psihologiju. Kako mu kao politički “nepouzdanom elementu” nije bila mo-

mnogih drugih aktivnosti bio je i vanjski savjetnik predsjednika Havela.

Halík je završio postdiplomski studij na Papinskom Lateranskom sveučilištu u Rimu i habilitirao praktičnu teologiju u Breslavi (Poljska) i sociologiju u Pragu. Bio je generalni tajnik Češke biskupske konferencije (1990-93). Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je savjetnikom Papinskog vijeća za dijalog s onima koji ne vjeruju. Predaje sociologiju na Karlovom sveučilištu u Pragu i predsjednik je Češke kršćanske akademije. Kao profesor i predavač gostovao je u mnogim zemljama na svim kontinentima. Godine 2002. dobio je američku nagradu za toleranciju, 2003. austrijsku nagradu *Kardinal König*, a 2010. nagradu *Romano Guardini* koju dodjeljuje Katolička akademija u Bavarskoj u Münchenu.

na to “čudo”? Je li to bio događaj poput kometa ili takav koji još uvijek nešto znači u češkome društvu?

Teolog bi pojam “čudo” morao upotrebljavati samo s oprezom. Zacijelo mogu se za radikalne političke promjene na koncu 1989. godine naći različita “prirodna” politička i ekonomska tumačenja. Može se, na primjer, kazati da je to bio usputni produkt procesa globalizacije: ekonomije, kojima je dirigirala država, kao i mišljenja, koja je cenzurirala državna ideologija, na globalnom tržištu roba i ideja, nisu mogli opstati u konkurenciji sa Zapadom.

No, što se tiče vjere, i “naravni” povijesni događaji jesu Božji izazov, ponuda. Povratak političke slobode nakon desetljeća policijske države, bio je zacijelo *karios*, onaj “pogodni trenutak”. Prvi papin

 U vrijeme kada sam djelovao u “ilegali” kao tajno zaređeni svećenik – imao sam civilno zaposlenje kao psihoterapeut i ni moja rođena majka nije smjela znati da sam svećenik i da djelujem u “podzemnoj crkvi” – bio sam jedan od trojice svećenika koji su tvorili neku vrstu “sive eminencije” kardinala Tomášeka. Taj skoro devedesetogodišnji praški nadbiskup postao je posljednjih godina komunizma za cijelo češko društvo i inozemstvo jedan od velikih simbola borbe za duhovnu slobodu

Halík je plodan i kao pisac, posebno na području filozofije i sociologije religije. Njegova knjiga *Vzdáleným nablízku* (*Dalekima blizu*, u njemačkom prijevodu *Geduld mit Gott* [Strpljenje s Bogom]) proglašena je najboljom teološkom knjigom u Europi za 2009-2010.

 Na početku našeg razgovora jedno pitanje o “čudu”. U pozdravnome govoru prigodom dočeka pape Ivana Pavla II. u Pragu, u travnju 1990. godine, tadašnji čehoslovački predsjednik Václav Havel izrekao je sljedeće znakovite riječi: “Ja doduše ne znam što je čudo, ali unatoč tome usuđujem se kazati da u ovome trenutku doživljavam čudo: čovjek, koga su još prije kratkog vremena hapsili kao neprijatelja njegove države, pozdravlja danas kao predsjednik te države prvoga papu u povijesti Katoličke crkve koji je stupio na tlo te države.” Kako Vi, monsinjore, danas, nakon dva desetljeća, gledate

posjet bio je jedan od velikih blagdana na pragu slobode. Paradoksnost je, međutim, da je upravo u to vrijeme završila opća simpatija društva prema Crkvi. Neki političari nastojali su iskoristiti te posjete za svoje ciljeve, a dio javnosti počeo se bojati da bi Crkva u novom režimu mogla imati odveć veliki utjecaj. Od toga vremena u svijest društva počeli su se ponovo vraćati stari antiklerikalizam i predrasude prema Crkvi.

 Vaš put tajno zaređenog svećenika i djelovanje u “podzemnoj” Crkvi, a zatim nakon “baršunaste revolucije” Vaši angažirani nastupi na raznim područjima, ne samo u češkom društvu, zapravo čitava Vaša biografija – nije li to ipak neka vrsta čuda? Kako ste Vi osobno doživljeli izlazak iz “katakombi” i otvoreno pojavljivanje na forumu?

U vrijeme kada sam djelovao u “ilegali” kao tajno zaređeni svećenik – imao sam civilno zaposlenje kao psihoterapeut

guća sveučilišna karijera, zaposlio se kao psihoterapeut za ovisnike o drogi. Paralelno s tim poslom tajno je studirao teologiju i bio aktivan u “ilegalnim strukturama Katoličke crkve”. Godine 1978. tajno je zaređen za svećenika u nekadašnjoj Njemačkoj Demokratskoj Republici (DDR). U osamdesetim godinama prošloga stoljeća bio je jedan od najbližih suradnika praškog kardinala Františka Tomášeka. Tek nakon političkih promjena u Čehoslovačkoj 1989. Halíku je omogućen javni nastup na sveučilištu, u crkvi i u medijima. Pored

i ni moja rođena majka nije smjela znati da sam svećenik i da djelujem u “podzemnoj crkvi” – bio sam jedan od trojice svećenika koji su tvorili neku vrstu “sive eminencije” kardinala Tomášeka. Taj skoro devedesetogodišnji praški nadbiskup postao je posljednjih godina komunizma za cijelo češko društvo i inozemstvo jedan od velikih simbola borbe za duhovnu slobodu. Pripremao sam niz predložaka za njegove javne nastupe, formulirao otvorene dopise vladi, pastirska pisma, govore prigodom velikih crkvenih svetkovina itd. Naravno, sve je to bilo u tajnosti, tako da sam, kada sam nakon 11 godina svećeničkog djelovanja u “podzemlju” postao članom “službene crkve”, bio smatran “početnikom”. Nije to bilo lagano.

■ Kakva su iskustva imali i što su s tom promjenom učinili Vaša svećenička subraća i uopće kršćani u Vašoj zemlji? Slično kao i Vi? Ili možda drukčije?

Ne, ja sam se s obzirom na način obrazovanja i životno iskustvo veoma razlikovao od svećenika koji su djelovali u “službenom” pastoralu. Prije nego što sam počeo studirati teologiju u tajnim kursovima pod vodstvom poznatoga češkog teologa i branitelja ljudskih prava profesora Josefa Zvěřine (1913-1990) – koji je zatvaran i za vrijeme nacizma i za vrijeme komunizma – studirao sam filozofiju, sociologiju i psihologiju na Karlovom sveučilištu. Bio sam student filozofa Jana Patočke, koji je zajedno s Václavom Havelom bio prvi glasnogovornik disidentske aktivnosti *Charta 77*. Vodio sam kurseve filozofije i teologije koji su se skrovito održavali u privatnim stanovima. U tim tajnim “kućnim seminarima” predavali su također filozofi i teolozi koji su dolazili u Prag kao “privatni turisti”, na primjer sadašnji kardinali Schönborn i Kasper, Hans Küng, J. B. Metz, filozofi Charles Taylor, Jacques Derrida, Paul Ricoeur i dr. Mi tada u Pragu nismo bili izolirani od razvitka filozofskog i teološkog mišljenja u svijetu.

Svećenici koji su djelovali na seoskim župama nisu imali te mogućnosti. Oni su bili formirani u sjemeništima, koje su kontrolirali komunisti, i još u pretkoncilskom duhu, te su pri susretu sa Zapadom, nakon 1989, mnogi doživjeli “kulturni šok”. Naši unutarnji svjetovi i predodžbe o ulozi Crkve prilično su se razlikovali – nije stoga nikakvo čudo da sam često nailazio na nerazumijevanje onih koji su se htjeli jednostavno vratiti pola stoljeća unatrag, u vrijeme prije nacizma i

komunizma. Nadovezivanje, međutim, na to vrijeme više nije bilo moguće, jer se društvo stubokom izmijenilo.

■ Češko društvo slovi kao “najateističnije” u Europi. Što znači biti teolog u jednom “ateističkom” a što u jednom “religioznom” društvu? Jesu li u prednosti Vaše kolege koji pred sobom imaju “religiozno obrazovanu” publiku s kojom mogu komunicirati na odgovarajućoj razini? Ili je možda zahvalnije djelovati na području u kojem su riječi još “nove” i “nepotrošene”?

Veoma sam zahvalan Bogu za to što me je postavio upravo u to vrijeme, u tu situaciju. Ne bih htio i ne bih bio u stanju biti svećenik u društvu u kojem je vjera “sama po sebi razumljiva” – dakle često i stvar navike, folklor. Raduje me da je vjera u nas stvar slobodnoga izbora i da pretpostavlja određenu hrabrost za nekonformizam. Za vrijeme 20 godina javnog djelovanja pripremao sam za krštenje i krstio više od 1.000 mladih, obrazovanih ljudi, prije svega studenata, apsolviranih i profesora praških visokih

škola. Za vrijeme temeljitih dvogodišnjih katekumenskih priprema mogao sam s njima proživjeti avanturu otkrivanja blaga vjere – u nečemu slično, u nečemu opet različito od moga vlastitog obraćenja šezdesetih godina.

■ Hladni rat je prošao, nema više komunizma sovjetskog obilježja kao izravne opasnosti i ideološkog protivnika, nestali su i još poneki drugi nemili suparnici. Međutim, nije li tako da ljudi uvijek trebaju stvarnog ili izmišljenog protivnika? Čime se sada kompenzira “nedostatak neprijatelja” u civilnome društvu, a čime u Crkvi?

Da, i među kršćanima ima mnogo onih koji ne mogu živjeti bez neprijatelja. Omiljeni nadomjestak za komunizam jest “zapadni liberalizam”; o zapadnom društvu često govore istim riječima kojim se služila komunistička propaganda. Mislim da je glavni psihološki izvor takvog promatranja neprijatelja slabost vlastite vjere. Ti ljudi nisu u stanju priznati svoje vlastite sumnje i njih se oslobađaju tako da ih projiciraju na druge – tek tako im

U propovijedi održanoj u praškoj studentskoj crkvi Sv. Salvatora (Kostel Nejsvětějšího Salvátora), za vrijeme requiema za preminulog predsjednika Havela, Tomáš Halík je između ostaloga kazao: “Havelova stvarna vjeroispovijest bila je njegova solidarnost s potlačenima, njegova služba čovjeku u ime slobode. On je, unatoč svim ljudskim slabostima, nastojao živjeti u istini. Uvjeren sam da će Bog vrednovati Havelovo služenje čovjeku. I takva slava znači više od onoga što ćemo čuti u govornicima državnika i u komentarima medija. Potrudimo se da – svatko na svome mjestu – živi u istini. Istina znači više od moći, jer istina je trajna.”

Václav Havel i Tomáš Halík 1999. godine u razgovoru

uspijeva konfrontirati se s ovima. To nije ništa novo – podsjetimo se procesâ protiv vještica ili pak vjerskih ratova, kada ljudi nisu znali u što zapravo vjeruje onaj drugi, ali su bili čvrsto uvjereni da će razveseliti Boga ako tome drugome odrube glavu. Zato nastojim pokazati da zrela vjera nije “čvrsto uvjerenje” nego umijeće “živjeti s tajnom” i izdržati mnoga pitanja na koja sada nemamo odgovora i na koja ćemo dobiti potpuni odgovor tek u vječnosti. Sada Božje stvari vidimo samo kroz zrcalo i u zagonetki (1 Kor 13,12), kako nas uči sveti Pavao.

■ **Vrijeme komunizma postiglo je, između ostaloga, i to da su potisnuti**

Mnogi kršćani, ali ne samo oni, doživjeli su i doživljavaju u slobodi nešto što psihijatrija naziva “agorafobijom”, strah od otvorenog prostora, doslovno: strah od trga. Posebno oni koji su navikli na uski prostor koji je Crkva imala na raspolaganju u doba komunizma – svećenici su smjeli samo slaviti misu i popravljati crkvene zgrade, prekomjerni kontakti s laicima bili su kažnjivi, nisu opće smjeli sudjelovati u kulturnom i političkom životu, dok su se aktivnosti u disidentskoj “podzemnoj kulturi” uglavnom bojali – bili su zaskočeni novim mogućnostima i izazovima.

Mediji igraju u sadašnjem društvu izvanredno važnu ulogu. Svaka druš-

■ **Osobno uopće ne žalim zbog iskustva iz vremena komunizma – i to što moj svećenički posao danas donosi plodove, da mogu razgovarati i s mnogim ljudima izvan Crkve, jest sigurno omogućeno i time da iz vlastitoga iskustva “civilnoga miljea” poznajem jezik i probleme ljudi “u svijetu”. Spoj svećeništva s civilnim zanimanjem smatram svojom karizmom i doživotnim poslanjem i tome sam ostao vjeran i nakon propasti komunizma** ■

religiozni i biblijski jezik i simbolika. Čitava jedna generacija odrasla je s novim rječnikom i novim slikama. Ne muči li i Vas kao sveučilišnog profesora i kao propovjednika evanđelja sumnja da li se Vaše riječi ispravno razumiju? Ili Vi možda posjedujete neki privatni “lakmusov test” koji Vam pokazuje da li Vaš govor “sjeda”?

Da, “kriza vjere” je velikim dijelom kriza religioznog jezika. U teologiji moramo neprestano podsjećati na to da o Bogu možemo govoriti samo u metaforama, slikama, paradoksima. Nakon vremena prašnjave terminologije školske metafizike trebali bismo mnogo učiti od jezika pjesnikâ. Podsjetimo se prekrasnog jezika nekih patrističkih pisaca ili mistika! Već je kardinal Newman, s obzirom na razvoj jezika i pomake u značenjima riječi, govorio da ako vjeru izražavamo jezikom naših predaka, time izričemo nešto drugo nego što su oni mislili. Vjernost sadržaju pretpostavlja promjenu forme!

■ **Je li Katolička crkva u Čehoslovačkoj iz komunističke ere izašla veoma oslabljena ili je možda u tome vremenu otkrila čak nove dimenzije i iskustva kakva u “normalnim” vremenima ne bi mogla napraviti? Na primjer iskustva svećenika u civilnim zvanjima, nešto slično djelovanju “svećenika-radnika” u Francuskoj itd.**

Osobno uopće ne žalim zbog iskustva iz vremena komunizma – i to što moj svećenički posao danas donosi plodove, da mogu razgovarati i s mnogim ljudima izvan Crkve, jest sigurno omogućeno i time da iz vlastitoga iskustva “civilnoga miljea” poznajem jezik i probleme ljudi “u svijetu”. Spoj svećeništva s civilnim zanimanjem smatram svojom karizmom i doživotnim poslanjem i tome sam ostao vjeran i nakon propasti komunizma (ja sam s punim radnim vremenom zaposlen kao profesor na “svjetovnom” filozofskom fakultetu i djelomično angažiran u pastozaciji). Mislim da će ta kombinacija imati za mene veliku važnost i u budućnosti.

■ **Crkva u Vašoj zemlji sada posjeduje slobode o kojima prije nekoliko desetljeća nije mogla ni sanjati. Što praktično znače te slobode danas? Nisu li one ponekad “teret”, jer je uz slobodu vezan i angažman kojemu se možda nije doraslo? Uzmimo kao primjer tisak, radio i televiziju. Nesmetani pristup medijima može Crkvi pružiti novu šansu, ali istodobno pokazati je li uopće u stanju takvu šansu iskoristiti. Je li Crkva zbog duge šutnje, možda, konfrontirana sa slobodom koja je na neki način paralizira? Ovo pitanje postavljam upravo Vama kao čovjeku koji se u svijetu medija kreće vrlo suvereno.**

tvena skupina, političke stranke, crkve, etničke manjine i dr., imat će onoliko težinu u društvu ukoliko budu imali elitu koja je u stanju reprezentirati je i razumljivim jezikom tumačiti njezine ciljeve u medijima, poglavito na televiziji. Kamera je, međutim, nemilosrdna: svaka “maska” koju duhovne osobe ponekad rado nose, ispadaju smiješne, slično kao što je smiješan i lažni patos notornih moralista. Osim toga treba računati s time da mediji vole skandale, kontroverzije; crkve su omiljeni “žrtveni jarci” medija. Kada me subraća pitaju, zašto me mediji tako često zovu na razgovor, odgovaram im da je to možda uglavnom zbog toga jer u meni gledatelji prepoznaju da govorim samo ono što stvarno mislim, a ne da govorim tek “naučenu ulogu”.

■ **Onaj dio Katoličke crkve koji nije bio u “podzemlju”, nego je javno djelovao u danim uvjetima, bio je prisiljen naći modus vivendi koji se ponekada kritizira kao problematičan i upitan u crkvenom smislu. Govori se o “kolaboraciji”, “državnim svećenicima” i sl. Kako se danas u Češkoj ocjenjuje taj problem? Postoji li o tome otvorena rasprava? Ili se to pitanje jednostavno ostavlja za**

Nastavak na 32. stranici

neko kasnije vrijeme koje će o tome moći suditi neusiljenije i "objektivnije"?

Na žalost, tu smo zakazali kao i većina društva kada smo kao kršćani trebali čitavome društvu dati primjer što znače oprostjenje i pomirenje – jer je to proces duhovne promjene koji zahtijeva da se stvari nazovu pravim imenom i prihvati također neki oblik pokajanja. Drago mi je da "baršunasta revolucija" nije u češkom društvu imala jakobinsku fazu, da nije nadvladao duh osvete, odmazde, lova na vještice. Dospjeli smo, međutim, u suprotni ekstrem – bagateliziranje i prešućivanje krivice. To je također loše – neiscijeljene, samo pokrivene rane gnoje se i često dovode do zatrovanja čitava organizma. Samo je po sebi razumljivo da mediji postupno otkrivaju, primjerice, agente državne policije među svećenicima, a njih nije bilo malo. Ali nije lako (pro)suditi tko u tome nije uspio izdržati veliki pritisak, a tko se doista stavio u službu neprijatelja iz želje za ugodnim životom i karijerom ili tko je bio prisiljen ucjenama zbog svojih moralnih padova.

nika Havela raspravljalo se o tome bi li bilo moguće nastaviti tradiciju Masaryka i Havela pa da predsjednik bude nositelj moralnog i duhovnog autoriteta, neovisan od političke stranke, ili da ta funkcija pripadne profesionalnim političarima te bude kao neka vrsta dvostruke uloge premijera. U tome kontekstu se u istraživanju javnoga mnijenja na prvim mjestima stalno pojavljivalo moje ime, pa sam neko vrijeme razmišljao da li uistinu da uđem u utrku, barem iz razloga da u predizborne debate unesem određene teme i pomalo nešto drukčiji stil od onoga koji imaju stranački političari. Pokazalo se, međutim, da će izbori biti stvar zakulisnih dogovora vrhova političkih stranki – što se i dogodilo. Imamo sada predsjednika Klause koji sustavno razdjeljuje društvo, umjesto da ga ujedinjuje, koji našu zemlju odašilje u izolaciju u Europskoj uniji, umjesto da nastoji prevladavati duh nacionalizma, nacionalnog egoizma, i da u češkome društvu jača svijest zajedničke pripadnosti porodici slobodnih naroda Europe.

Uvjeren sam da Crkva ne smije sklapati "brak" ni s jednom političkom stran-

kom niti političarom, ali da mora podići kritički glas ondje gdje su ugrožena ljudska, građanska i socijalna prava te poticati na građansku odgovornost – to je ne samo njezino pravo nego i moralna dužnost, njezino proročko poslanje. Ne smije se zauzimati samo za svoje institucionalne interese nego biti i oslonac siromašnima, slabima, iskorištavanima, manjinama i svima onima kojima se nanosi nepravda.

Ja sam sada – zajedno s kardinalom Vlkom – član skupine predstavnika nekoliko kršćanskih crkava, ali također i židova i muslimana, koji se okupljaju u svrhu kritičkog promišljanja društvenih problema i s vremena na vrijeme objavljujemo zajedničke izjave (npr. u povodu rasprave o eutanaziji).

■ U Vašem zahvalnom govoru prigodom dodjele nagrade Romano Guardini Katoličke akademije u Bavarskoj nazvali ste teologa i filozofa religije Guardianija svojim "učiteljem čitanja i učenja". Što je to posebno što Vas je kod Guardianija fasciniralo? Je li Guardiani u Vašim očima "mislilac za sva vremena"

■ Uvjeren sam da Crkva ne smije sklapati "brak" ni s jednom političkom strankom niti političarom, ali da mora podići kritički glas ondje gdje su ugrožena ljudska, građanska i socijalna prava te poticati na građansku odgovornost – to je ne samo njezino pravo nego i moralna dužnost, njezino proročko poslanje. Ne smije se zauzimati samo za svoje institucionalne interese nego biti i oslonac siromašnima, slabima, iskorištavanima, manjinama i svima onima kojima se nanosi nepravda

■ Václav Havel izjavio je jednom zgodom da bi Vas mogao zamisliti kao svoga nasljednika na predsjedničkom položaju. Naravno, u demokratskoj državi izbori predsjednika nisu rezultat preporuka – ali kompliment ostaje! Jeste li si ikada mogli predstaviti da kao intelektualac, koji je eto i svećenik, rezidirate na Hradčanyima? Uz to odmah i pitanje: Gdje je mjesto crkvenih osoba u politici? Koliko oni smiju ili trebaju biti blizu dnevnoj politici?

S gledišta crkvenog prava morao bih kao svećenik prije preuzimanja političke funkcije tražiti dispenu "zbog općeg dobra" (*bonum commune*) ili tražiti privremeni otpust iz svećeničkog staleža (suspensiju ili laicizaciju). To bih osjećao kao veliku žrtvu, jer volim svoj posao – a bio bih je spreman prinijeti samo u krajnjem slučaju. Na završetku mandata predsjed-

ili je on za svoje vrijeme našao jezik s dugim djelovanjem? U čemu je Guardianijeva aktualnost danas?

Guardini mi je blizak ne samo svojim mišljenjem i književnim stilom svojih djela nego i svojom sudbinom i poslanjem – on je spajao pastoralnu aktivnost u akademskoj sredini s predavanjem filozofije religije na svjetovnom sveučilištu te se posvetio pisanju eseja u kojima je nastojao ustanoviti duhovnu dijagnozu vremena. A isto tako, u svoje vrijeme, doživio je u Crkvi mnoge izraze zavisti i nerazumijevanja; rimsko priznanje, naslov papinskog prelata, dobio je kao i ja tek nakon šezdesete godine. Mislim da su njegovo djelo i život danas inspirativan poziv na dijalog sa suvremenom kulturom i na brižno istraživanje "znakova vremena".

■ Vaša knjiga *Dalekima blizu* ima u središtu evanđeosku pripovijest o cariniku Zakeju, čovjeku koji s distance i iz vlastite nesigurnosti postavlja pitanja te baš kao takav biva zamijećen od Isusa koji mu se obraća i odlazi k njemu kući. Vi tu pripovijest tumačite kao metaforu za današnje ljude koji su izvan Crkve – ili točnije rečeno: izvan vjere – ali koji postavljaju pitanja. Može li današnja teološka izobrazba dovoljno suvereno i senzibilno odgovoriti na pitanja tih ljudi?

Danas se smanjuje broj *dwellers* – onih koji su “udomljeni” u vjerskim institucijama i tradicijama, ali i u dogmatском ateizmu, a povećava se broj *seekers* – onih koji gledaju, traže. Papa Benedikt stalno govori o nužnosti izgradnje “prostora za nevjernike” u Crkvi i nužnosti očitovanja da i vjera znači neprekidno traženje. Bojim se, međutim, da u suvremenom odgoju i obrazovanju svećenika i laika za pastoral ova potreba i poziv nisu još shvaćeni dovoljno važnim.

■ U Vašoj knjizi često govorite o “ateizmu” i “ateistima”, dakle o onom fenomenu koji je dugo vremena trošio energije teologa i propovjednika. Dobivao se dojam kao da je ta konfrontacija prevladavala u naviještanju vjere. Sada čitamo Vaša razmišljanja o ateizmu i saznajemo da su mnogi ljudi “anonimni vjernici”, jer poput biblijskog Zakeja traže ljude koji bi im mogli ponuditi odgovore na njihova pitanja. Upravo među takvim ljudima Vi vidite veliku perspektivu za Crkvu – ne u smislu sitničavog misionirenja nego kao šansu za filozofsku refleksiju evanđelja i za autentičan dijalog. Jesu li ta razmišljanja rezultat Vašeg podrijetla iz jedne “ateističke” zemlje? Nailaze li Vaše knjige i Vaša razmišljanja na razumijevanje u zemljama koje nisu konfrontirane s ateizmom u tolikoj mjeri?

Dakako, ja stvari promatram iz određene perspektive i reflektiram vlastitu tradiciju i vlastito iskustvo. Međutim, bio sam iznenađen da su moje knjige naišle na velik i pozitivan odjek prvo u “katoličkoj” Poljskoj, a zatim u nizu europskih zemalja (na primjer u Njemačkoj, knjiga *Geduld mit Gott* [Strpljenje s Bogom] doživjela je u jednoj godini četiri izdanja), kao i na drugim kontinentima. U Americi je proglašena “knjigom mjeseca”, a potom je proglašena najboljom teološkom knjigom u Europi za 2009-2010. Pozivan sam da o temi te knjige govorim u Australiji i Južnoj Africi; gotov je njezin prijevod na kineski, a pripremaju se izdanja

■ Vrt “ateizma” slično je šarolik kao i vrt vjere. Naći ćemo u njemu militantnog antiteizma, udobno ravnodušnog “apateizma” ili “vjerskog analfabetizma”, zatim “ateizma patnje” ili nekog “apsolutiziranja negativne teologije” – odbacivanja primitivnih predodžbi o Bogu. Ne samo ateist nego i vjernik zna za doživljaj “Božje šutnje” i “skrivenosti Boga” – vjera se međutim od ateizma razlikuje strpljenjem. Vjera, ljubav i nada za mene su tri načina “strpljenja s Bogom”

i u drugim zemljama i kod prestižnih nakladnika (*Editrice libreria Vaticana* u Rimu, *Cerf* u Parizu i dr.). To je zacijelo dokaz da knjiga govori ljudima raznih kultura kao i različitih uvjerenja.

■ Može li se Vaša knjiga *Strpljenje s Bogom* nazvati “autobiografskim” teološkim djelom u kojem izlažete vlastito približavanje kršćanstvu i putu kojeg ste kao svećenik izabrali? Ne leži li uspjeh ove knjige upravo u činjenici da

ona odslikava Vašu biografiju, dakle da nije “klasično” teološko djelo?

Da, sigurno – već je sveti Augustin sa svojim *Ispovijestima* instalirao žanr koji spaja iskrenu ispovijest vlastitog životnog puta i duhovnog traženja s plodovima tog traženja, s teološkim razmatranjima. Mislim da je posebno danas potrebno oživjeti tu vrstu literature. Teološka misao u biografskom kontekstu dobiva veću vjerodostojnost i razumljivost.

■ Još nam je živo u sjećanju kako je Drugi vatikanski koncil naglašavao važnost “dijaloga s ateizmom našega vremena”, ali se ne možemo oteti dojmu da u međuvremenu taj dijalog unutar Crkve nije “velika” tema. Vara li nas taj dojam?

U svojim knjigama nastojim brižno razlikovati različite vrste ateizma. Vrt “ateizma” slično je šarolik kao i vrt vjere. Naći ćemo u njemu militantnog antiteizma, udobno ravnodušnog “apateizma” ili “vjerskog analfabetizma”, zatim “ateizma patnje” (kaže se: “Rado bih vjerovao, ali vlastita patnja ili bolesti na ovome svijetu sakrivaju mi lice dobrog nebeskog Oca”) ili nekog “apsolutiziranja negativne teologije” – odbacivanja primitivnih predodžbi o Bogu (koje je “ateist” sam stvorio ili preuzeo). Istina takvog ateizma nalazi se u onome što on niječe; on štoviše može biti naš saveznik – on oslobađa prostor za vjeru; takva vrsta ateizma za mene “nije laž nego nedorečena istina”. Ne samo ateist nego i vjernik zna za doživljaj “Božje šutnje” i “skrivenosti Boga” – vjera se međutim od ateizma razlikuje strpljenjem. Vjera, ljubav i nada za mene su tri načina “strpljenja s Bogom”.

■ U tome kontekstu Vi govorite o “blizini s onima koji su daleko”, o Bogu koji je također i “Bog drugih” te o nužnosti da se Crkva odrekne monopolističkih ambicija. Kako to zvuči u ušima etablirane Crkve?

Za mene su važan poticaj mnoge izjave pape Benedikta koje uzimam kao inspiraciju na svome duhovnom putu. Iz njihova mnoštva citirat ću ovdje samo nešto iz njegovog nedavnoga govora za vrijeme pastoralnog posjeta Njemačkoj [u rujnu 2011, govor održan u Freiburgu – prim. prev.], kada je kazao da su “agnostici ljudi koje pitanje Boga ne ostavlja na miru, te ljudi koji pate zbog naših grijeha i čeznu za čistim srcem, bliži Božjem kraljevstvu nego crkveni rutineri koji u Crkvi vide još samo aparat, a da im vjera ne dodiruje srce”.